

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ Й ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Вступ.

1. Сучасний розвиток етнополітичних процесів.
2. Етнонаціональні та етнотрансформаційні процеси в Україні та світі.
3. Тенденції етнонаціонального розвитку українського суспільства.

Висновки.

Список використаної літератури.

ВСТУП

Політизація національних рухів наприкінці ХХ ст. змінила всю геополітичну карту світу. У вітчизняній науці термін "політизація етнічності" введено наприкінці 80-х років, тому він ще не має чіткого визначення. Проте у західній етнополітології вже є кілька спроб аналізу самого процесу. Найбільш вдалимими з них є роботи Дж. Ротшильда "Етнополітика: концептуальні рамки", яка може бути корисною кожному етнополітологу та політичному діячу, а також праці Д. Белла, М. Есмана, В. Ісаїва, Дж. Келласа, О. Мотиля, У. Ньюмена, У. Петерсена та деяких інших.

На думку Дж. Ротшильда, політизувати етнічність - це: 1) переконувати нацменшини, що політика є корисною справою для їхніх культурних цінностей; 2) стимулювати зацікавленість і стурбованість етнічних спільнот зв'язком політики з розвитком їхніх культурних цінностей; 3) активізувати процес перетворення їх на самосвідомі етнічні групи; 4) спрямовувати діяльність етнічних спільнот у політичне русло. Таким чином політизація етнічності прискорює або гальмує політичний розвиток держав. Внаслідок чого на політичній арені світу зникають старі та з'являються нові суб'єкти міжнародних відносин. Політизація перетворює особисті пошуки людини свого місця і ролі, тобто приналежності й призначення, на групові вимоги поваги і влади. Водночас політизація вказує людині напрями виходу психологічно культурної енергії етнічних спільнот.

Політизація етнонаціональних спільнот у колишньому СРСР сприяла таким процесам: 1) динамізації формування політичних етнонацій; 2) розвитку і завершенню національно-визвольних рухів; 3) краху національної політики КПРС; 4) підготовці ґрунту до розпаду СРСР; 5) зруйнуванню політичної системи держави; 6) легітимізації власних національних урядів ряду народів. Також ці процеси призвели до виникнення нових і загострення старих міжетнічних конфліктів, до підриву етнополітичної безпеки.

1. СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Зрівноваження етнополітичних процесів можливе через пізнання їхнього змісту, параметрів та тенденцій розвитку. Очевидно, що для глибшого розуміння проблеми необхідним є її багатоаспектний аналіз.

Етнополітичні виклики є на сьогодні злободенними для багатьох держав, особливо тих, які переживають етап становлення їхньої політичної системи. Але етнополітичний аналіз на рівні окремої держави може бути ефективним лише за умови його включеності у глобальні та регіональні виміри, що зумовлює необхідність порівняльного аналізу етнополітичних процесів у різних регіонах світу з метою визначення типологічних особливостей цієї країни.

Етнополітична проблематика на рівні держави стосується всіх сторін її життя і всіх регіональних співвідношень. Для України етнополітичні взаємини – це та сфера, яка забезпечує основні підстави її цілісності, зокрема, завдяки тому, що основа її державної території – це ареал розселення української етнічної нації, і водночас саме тут є низка чинників, головно історично-географічних, які містять небезпеки деструктивних збурень. Така ситуація підтверджує необхідність активних дій з боку держави та інших суб'єктів етнополітичних взаємин у напрямі гармонізації цих взаємин шляхом підсилення дії позитивних чинників і погашення негативного впливу інших.

У висвітленні етнополітичної проблематики у науковій літературі на сьогодні помітною є певна асиметрія. Так, з'ясовуються найбільше політико-правові та історичні аспекти проблеми, що без просторового бачення не дає змоги відтворити цілісну картину структури та тенденцій етнополітичних взаємин. Тому важливо, щоб на етнополітичні процеси більше уваги звертали фахівці в галузі етнології, етногеографії, котрі глибше розуміють потреби життєдіяльності етнонаціональних спільнот і груп, у тому числі й політичні.

У сучасному світі відбувається безліч взаємопов'язаних процесів, які суттєво впливають на етнополітичну сферу людського буття. Деякі з них,

скажімо, індустріалізація чи урбанізація, досить відомі. Проте, є чимало процесів, сутність і наслідки яких в силу багатьох обставин маловідомі у пострадянських країнах. До них, на наш погляд, слід віднести, перш за все, процеси глобалізації та модернізації. З огляду на те, що ці процеси справляють величезний вплив на всі етнічні та етнополітичні процеси, зробимо хоча б коротенький, стислий їх аналіз.

Одразу ж відзначимо, що назва процесу глобалізації походить від англійських слів "globe" - земна куля, "global" - світовий, всесвітній та "to globalize", "globalization" — поширюватись по всій планеті, набувати всесвітнього характеру. В широкий науковий обіг всю цю термінологію ще у 60-х роках ХХ ст. ввели такі відомі теоретики Римського клубу, як Е.Ласло, Д.Медоуз, М.Месарович, А.Печчеї та ін. Отже, є всі підстави вважати їх і засновниками концепції глобалізму, яка, на погляд автора, вже перетворилась на метатеорію. Проте, завершеного, загальноновизнаного визначення терміну "глобалізація" до цього часу ще не вироблено.

Однак, існує достатня кількість загалом прийнятних визначень. "Глобалізація, - пише американський політолог Ентоні Гіденс, - це розширення світових соціальних зв'язків, котрі з'єднують віддалені регіони таким чином, що місцеві події розвиваються під впливом подій, які відбуваються за багато миль від них"[3, с. 62-64].

"Глобалізація, - також слушно зауважує інший американський політолог і соціолог Девід Гелд, - означає щонайменше два різних феномени. По-перше, вона передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стає всесвітньою за своїми наслідками. 1, по-друге, вона означає, що відбулося посилення взаємодії та взаємозв'язків всередині держав і суспільств та між ними самими".

На думку одного з найбільш відомих фахівців з проблем глобалізації Рональда Робертсона, яку варто взяти до уваги, глобалізація - це історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який призводить до зростаючої схожості й однаковості в житті народів планети.⁴ Звичайно, є й інші точки зору.

Загалом, у визначенні терміну "глобалізація" можна виділити чотири основних підходи.

По-перше, тлумачення глобалізації як процесу зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети.

По-друге, глобалізація визначається як процес поширення по всій планеті єдиних, спільних для всього людства технологій, культури, ідей, ціннісних орієнтацій, способу життя, поведінки тощо.

По-третє, під глобалізацією мається на увазі виникнення спільних для світового співтовариства проблем, зокрема, економічних, політичних, мілітарних, екологічних та ін. Нарешті, глобалізація трактується як процес зростання спільних вселюдських інтересів у всіх сферах людського буття, породжуваних збільшенням взаємозв'язків та взаємозалежності країн і народів.

Зроблений нами аналіз проблем зародження глобалізації показує, що її започаткували Іспанія, Голландія та Англія ще у XVI ст. її перша хвиля поступово поширилась на всю Західну Європу, перекинулась на Північну Америку і частково торкнулась Південної Америки та Азії. Друга хвиля глобалізації, яку можна датувати 50-80 роками XX ст., прокотилась країнами Азії й Африки. Нарешті, третя, сучасна хвиля глобалізації з кінця 80-х років буквально "накрила" посттоталітарні країни[1, с. 87-89].

2. ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ТА ЕТНОТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Етноеволюційні процеси головним чином обумовлені соціально-економічними і політико-культурними факторами. Такими є, наприклад, сезонні міграції цілих народів-етносів, або їх частин на нові території (як у деяких народів-етносів Півночі), врегульовані на міждержавному рівні тимчасові переміщення представників народів-етносів з однієї території на іншу (прикладом може бути спільне освоєння Півночі) і т. д. За часів Радянського Союзу до них долучали адміністративні, з політичним та історико-культурним обґрунтуванням, депортації цілих народів-етносів на нові території (в Україні то кримські татари, а на радянських теренах – чеченці, інгуші, німці та багато інших народів-етносів). В результаті подібних зрушень відбувається зміна складу народів-етносів з відповідними змінами в їх культурному, матеріальному, побутовому та ін., житті паралельно з перебудовою територіальної та господарсько-економічної організації відповідних країн.

На відміну від них, етнотрансформаційні процеси зачіпають певний народ-етнос більш глибоко в його етноісторичному бутті. Вони обумовлені взаємодією народів-етносів як етноісторичних спільнот, що призводить до

зміни самосвідомості або всього народу-етносу або ж якоїсь його частини та спонукають до включення в політичне життя його периферійних груп. Трансформаційні етнополітичні процеси підштовхують до творення нових державницьких і суспільних статусів народів-етносів, а тому, вимагають від них нових політико-творчих ролей та виконання часто раніше “історично не характерних для них завдань”. Асиміляційні та консолідаційні процеси, які з поміж інших, проходять сьогодні у всіх пострадянських країнах, і Україна тут не є виключенням, якраз і є основними видами етносоціальних трансформацій народно-етнічного чинника в політиці.

Згідно з цілком слушним твердженням професора Макгільського університету Р. Прешдаса, політичні трансформації та модернізація сприяють тіснішому об’єднанню етнонаціональної спільноти, але зміни які вони спричиняють по-різному впливають на народи-етноси, які складають таку спільноту, ставлячи одних у вигідне, а інших – у невигідне становище. Все це, призводить до того, що власна, “своя” етнічна група, або народ-етнос знову виступають і як своєрідна група “спільного політичного спрямування” і “взаємопідтримки” в політичних, культурних чи соціальних колізіях сучасності. З огляду на це, у висновку, розглядаючи політико-творчий потенціал народів-етносів через призму політизації їх етносоціального життя, маємо враховувати, що:

- політизація етносоціального життя народів-етносів на пострадянському просторі, і в Україні зокрема, часто поєднана, або іде паралельно з процесом формування сутнісних компонент політичної суб’єктності цих спільнот;

- різнорівнева соціоцивілізаційна зрілість пострадянських народів-етносів значною мірою обумовлює їх фактичну готовність/не готовність та консолідовану здатність/нездатність до реалізації своїх політико-творчих ролей в сучасних політичних реаліях;

- політичні та системні особливості державного будівництва сучасних пострадянських країн, зокрема України, часто утруднюють, або й не відповідають формальним потребам реалізації політико-творчих ролей народів-етносів цих суспільств;

- на пострадянському просторі, не минаючи й Україну, відсутній змістовний діалог між „соціальною та політичною системами” якраз на етносоціальному ґрунті.

З огляду на це, перспективними завданнями подальших наукових розвідок у цьому напрямку мають стати дослідження міжетнічних ролей та

етнополітичних функцій народів-етносів багато народного суспільства[5, с. 29-30].

3. ТЕНДЕНЦІЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Український етнос незважаючи на обмежені (ідеологічно й економічно) можливості за часів Радянського Союзу зберіг потенціал своєї самобутності, а після отримання незалежності почав реалізовувати цей потенціал і не лише у рамках географічної території, яка і раніше була населена переважно етнічними українцями у складі іншої держави, але вже у рамках етнополітичного організму (ЕПО)б, де він складає домінуючу частину населення. За цих умов, особливо у перші роки незалежного розвитку, були відчутні результати етнічного відродження українців: від впровадження української етнічної символіки у якості державної до формування досить стійкої етнічної самосвідомості і належності до єдиної спільноти. Цей процес супроводжувався утвердженням позицій української мови в усіх сферах суспільно-громадського життя, зокрема у державному управлінні, і, навіть, у сфері особистісних стосунків; мала місце до певної міри інтенсивна дерусифікація різними обставинами зрусифікованих українців. Відбувалося відродження традицій та історичної пам'яті українського народу, прикладом чого може слугувати козацький рух, відновлення діяльності громадських організацій (що було притаманно українському національному рухові, зокрема на початку минулого століття) й різних форм участі громадян країни у її суспільному житті (наприклад, жіночі клуби, народні доми, об'єднання за поза професійними інтересами тощо).

Специфічним чином етнічний ренесанс українського етносу відбився у середовищі його субетнічних груп. Це виявилось передовсім у зацікавленості особливостями (історичними, географічними, етнокультурними) свого походження та свого статусу у сучасній ієрархії українського етносу. Така зацікавленість, як правило, переростала у більш бережливе ставлення до етнографічної спадщини груп і плекання самобутніх традицій і звичаїв у рамках українського етносу як частки цієї етнічної спільноти. Одночасно етнополітичний ренесанс українського етносу та національних меншин дав поштовх лідерам русинської субетнічної групи до артикуляції претензій на свою окремість від українського етносу й переконань до необхідності боротьби за визнання русинів щонайменше окремою національністю, а той взагалі нацією. Констатуючи відсутність у русинів багатьох рис, притаманних етнічній меншині, етносу, а тим більше нації (як в етнічному, так і у політичному сенсі), можна стверджувати безпідставність подібних претензій і класифікувати це як найбільш концентрований вияв процесу політизації

етнічності, що має місце в умовах етнополітичного відродження не лише в Україні, але й інших поліетнічних країнах світу.

Щодо етнополітичного ренесансу у середовищі національних меншин, то тут варто звернути увагу на два моменти: 1) інтенсивне „пробудження“ етнічної самосвідомості і прагнення до відродження етнічної самобутності; 2) пошуки шляхів до ефективної участі у суспільно-політичних процесах, до самоутвердження як дійових чинників державотворення з зайняттям відповідних ніш в економічному і політичному житті нової держави. Серед типових і найхарактерніших рис етнічного відродження національних меншин можна назвати наступні: 1) утворення організацій з переважаючим членством однієї етнічності. Таких організацій на всеукраїнському, регіональних та місцевих рівнях нараховується понад 400; 2) діяльність художньо-мистецьких колективів, які збирають, відтворюють і пропагують фольклор, традиції, звичаї своїх етносів (за попередніми підрахунками нині таких в Україні налічується близько 2000); 3) функціонування державних шкіл з повним, частковим або епізодичним навчанням етнічними мовами; недержавних учбових закладів (як правило, недільні школи); наявність середніх спеціальних та вищих навчальних закладів, які готують фахівців мовами етнічних меншин, або ж у яких викладаються спеціальні дисципліни (переважно філологічного циклу та народознавчого характеру); 4) видання преси етнічними мовами або ж для етнічних меншин - вони виходять з різною періодичністю і різними накладами (на кінець минулого століття їхня кількість сягала 105, а з'являлися вони 23 мовами); 5) радіомовлення (угорською, румунською, єврейською, болгарською), телемовлення (тими ж мовами); 6) видання літератури (не лише підручників) мовами національних меншин (з цією метою у 1992 році була утворена Головна редакція літератури мовами національних меншин)[4, с. 592-594].

Свої особливості ренесанс має у середовищі етнічних спільнот з „невизначеним статусом“. У цьому контексті варто мати на увазі кілька моментів:

- сьогоднішня кримськотатарська спільнота складається переважно з репатріантів - депортованих та їхніх нащадків, які поступово повертаються до Криму, в основному із Узбекистану. Високий ступінь етнічної солідарності та опанування ареалом попереднього розселення (звісно, не завжди у окремих випадках тотожного до того, який був до депортації) - два визначальні фактори темпів етнополітичного ренесансу кримських татар. Наявність етнічного ареалу, практично всього переліку індикаторів „конституційної наповненості“ (етнічні організації, релігія, середні та вищі навчальні заклади, преса, художні колективи, література кримськотатарською мовою тощо), координуючого політико-адміністративного органу (Меджліс кримськотатарського народу),

представництво у органах місцевого управління сприяють формуванню нового типу етнічного самоврядування. Тут поєднуються риси територіальної і національно-культурної автономії.

- гагаузи чи не єдина етнічна спільнота України, яка практично на сто відсотків розселена компактно (Одеська область, на кордоні з Молдовою). Маючи свій етнічний ареал, досить високу ступінь етнічної солідарності, тісні контакти з гагаузькою спільнотою Молдови, ця спільнота за умов сприятливої офіційної етнополітики зберігає добрі шанси для підтримання і розвою своєї етнічної самобутності. Разом з тим, на мою думку, гагаузи України, володіючи багатьма ознаками для реалізації своїх прав за територіальним принципом, повністю схильні до вирішення проблеми свого розвитку у рамках всеукраїнського контексту. Підстави для такого висновку дає той факт, що лідери гагаузів не піднімають питання про якесь спеціальне етнічне територіальне утворення (типу ЕСО).

- основні зусилля кримчаків та караїмів у процесі етнічного ренесансу зосереджуються на відродженні і підтриманні символів та знакових рис своєї самобутності: мови, пам'яток історії та культури. У випадку з цими етнічними спільнотами очевидно йдеться не про відтворення, репродукування себе як спільноти (принаймні цей мотив не є превалюючим), а скоріше про збереження історичної пам'яті через збереження пам'яток історії і культури про дуже специфічні етнічні групи населення України й інтегрування своєї історичної пам'яті в історичну пам'ять всього українського народу. Останній термін вжито тут у політичному контексті - всі громадяни України.

Щодо такої категорії громадян України як „представники інших етносів“, то етнічний ренесанс у їхньому середовищі має обмежені можливості для свого вияву. Можливо, найхарактернішими його ознаками є усвідомлення належності до тієї чи іншої етнічності і співвіднесення себе з етносом, який розташований за межами України; спроби реанімувати свою історичну пам'ять через реалізацію інтересу до свого етнічного походження і етнічної батьківщини (не обов'язково у розумінні етнополітичного організму, але й у прив'язці до певного місця у цьому ЕПО, яке є тим чи тим етнічним ареалом); інтенсифікація зв'язків з етнічною батьківщиною.

Оцінюючи стан етнополітичного ренесансу в Україні та його вислідів на етнонаціональний розвиток українського суспільства, варто врахувати також ще дві категорії населення неукраїнського походження, які, власне, не є усталеним компонентом його етнонаціональної структури - біженців та іммігрантів, котрі тимчасово перебувають на території нашої країни. Річ у тім, що етнополітичний ренесанс українського етносу, національних меншин

стимулююче діє на посилення їхньої етнічної солідарності й збереження їхньої самобутності у нових умовах проживання[5, с. 159-161].

Отже, на підставі виявлених тенденцій (для деяких компонентів етнонаціональної структури етнополітичного ренесансу, а для деяких етнічного ренесансу) та перерахованих його рис (безумовно, тільки незначної їхньої частини) можна зробити кілька попередніх висновків:

у стадії етнополітичного чи етнічного ренесансу перебувають всі компоненти (усталені й тимчасові) етнонаціональної структури українського суспільства;

етнополітичний (етнічний) ренесанс виявляється з різною силою у різних етнічних спільнотах і його результати по-різному дають себе знати як у середовищі самої спільноти, так і у взаємодії цих спільнот, а також впливають на формування визначальних тенденцій етнонаціонального розвитку України;

найбільш відчутно й інтенсивно етнічне відродження відбувається у середовищі українського етносу, болгар, греків, німців, поляків, рома, румунів, угорців та деяких інших. Це виявляється передовсім у відродженні занедбаних (до чого спричинилася офіційна політика тодішньої держави) етнічних мов, традицій, інших ознак етнічності, а для української спільноти ще й у прагненні вибудувати й зміцнити державу, у якій вона складає основу державотворення. Щодо росіян, то етнополітичний ренесанс у їхньому середовищі має дещо своєрідну форму - дискусії, особливо останніх років, про становище російської етнічної спільноти в Україні засвідчує, що лідери їхніх організацій, за поодинокими винятками, обертають свою діяльність проти втрати позицій, і російське населення займало у межах усього колишнього Радянського Союзу, у тому числі й в Україні. До речі, з новою ситуацією зіткнулися росіяни у всіх країнах колишнього СРСР;

фази етнополітичного ренесансу українців й етнічного ренесансу національних меншин та інших спільнот України практично співпадають, вони почалися наприкінці 1980-х років й інтенсифікувалися після проголошення незалежності у 1991 році. Важливим моментом для оцінки направленості дії відроджувальних факторів у середовищі різних компонентів етнонаціональної структури українського суспільства є те, що під час проведення всеукраїнського референдуму з приводу незалежності України понад 90 відсоток проголосували за незалежність. Це означає, що реалізацію ідеї українського етнополітичного організму, носіями котрої, за рідкими винятками, були українці, масово підтримали і представники інших етносів, які мешкають в Україні. Цей факт дає підстави для висновку, що на початковій

стадії (фазі) етнополітичного (етнічного) ренесансу попри різні цілі щодо суто внутрішнього розвитку різних етнічних спільнот була закладена добротна основа інтегративного типу етнонаціонального розвитку й українського суспільства в цілому.

На основі викладеного вище можна зробити наступний висновок: у ході етнополітичного ренесансу в Україні виявляються дві чіткі тенденції. Перша із них - це прагнення побудови національної держави. Найбільш концентровано його уособлюють представники українського етносу, переважна частина членів національних меншин. Дискусія точиться в основному навколо того, яким чином втілювати це прагнення. Очевидним є той факт, що згідно Конституції України - наша держава є унітарною.

Друга тенденція - відродження етнічної самобутності інших компонентів етнонаціональної структури супроводжується зростанням етнічної солідарності, внутрішньої групової згуртованості і активізацією етнічних рухів за реалізацію прав меншин. Останнє, за певних обставин, може породжувати конфліктогенні ситуації й якщо не сепаратистські, то, принаймні, обособленські настрої у середовищі національних меншин. Наявність двох зафіксованих тенденцій навіть без оцінки їхньої взаємодії (про це йтиметься далі) не дає підстав робити однозначний висновок про те, що в Україні вибудовується жорстка етнічна гомогенізація суспільства, не дивлячись на сильний пасіонарний, за М.Гумільовим, вплив українського етнічного компонента на етнонаціональний розвиток країни. Для того, щоб визначити закономірності дії двох тенденцій, про які йшлося вище, та їхніх можливих наслідків, варто мати на увазі кілька обставин: 1) історичну тяглість безконфліктного (за поодинокими винятками) співіснування представників багатьох етносів на території нинішньої України; 2) фактор підлеглості, а до певної міри і національного пригнічення, але, безумовно, обмеження можливостей розвитку як етносоціальної спільноти українців, а також представників інших етносів; 3) перспективу розвитку самобутності усіх компонентів етнонаціональної структури українського суспільства, яка відкрилася з отриманням Україною незалежності; 4) засади етнонаціональної політики української держави та механізми її реалізації; 5) позиції держав етнічних батьківщин щодо частин своїх етносів, які знаходяться у рамках українського етнополітичного організму; 6) можливості взаємодії різних частин етносів, у тому числі і українського; 7) зовнішньополітичні пріоритети й орієнтації України.

На моє переконання, вирішальну роль у взаємодії двох тенденцій в етнонаціональному розвитку України і перспектив збереження поліетнічного й формування полікультурного характеру українського суспільства з чітко визначеним українсько-етнічним ядром мають відіграти досконалі механізми

впровадження правничих засад етнополітики держави та вправна управлінська система (етнічний, етнополітичний менеджмент). На сьогоднішній день можна констатувати, що як перші, так і друга лише формуються. Зусилля управлінців концентруються лише на частковій реалізації „компенсаційних прав“ меншин. На початковому етапі формування етнополітичного менеджменту особливо чітко виявляється прагнення лідерів як українського національно-патріотичного руху, так і лідерів етнічних рухів утвердити у цьому менеджменті свої позиції, погляди, підходи й ідеологію в цілому, котрі впливали б на зміст етнонаціонального розвитку країни. Зокрема, йдеться про створення можливостей для зміцнення позицій українськості у суспільно-політичному розвитку України (проект Закону України „Про розвиток і застосування мов в Україні“, проект „Концепції державної етнонаціональної політики України“, „дерусифікація“ шкільництва і громадського життя), про спротив цьому процесові й прагнення вибороти собі більш вигідні й зберегти привілейовані ніші у суспільному житті (деякі лідери російського етнічного руху в Україні), про формування власних адміністративно-управлінських структур в етнічних ареалах (кримські татари, румуни, угорці) з закритими циклами (дитячий садок-школа-вищий навчальний заклад) підготовки спеціалістів етнічними мовами тощо. Сюди можна додати і пропозиції змін до чинного законодавства України про національні меншини, які мають на меті закріпити їхній статус, що не відповідає реальним їхнім можливостям соціального функціонування, а скоріше потенціалові, не завжди об'єктивно визначеному лідерами етнічних рухів.

Врахування і закріплення крайніх поглядів на перспективу етнонаціонального розвитку України як перших, так і других у етнополітичному менеджменті, однозначно, створить перешкоди на шляху до конституювання в Україні поліетнічного, полікультурного суспільства. Продуктивним у запобіганні такого сценарію є децентралізація управлінських зусиль й створення умов для участі представників різних компонентів етнонаціональної структури у прийнятті рішень, які їх стосуються, особливо на регіональному і місцевому рівнях. Крім того, необхідно створювати умови для формування системи толерантності у міжетнічній взаємодії. Історичний досвід і специфічний статус України (або її частин) у складі різних етнополітичних організацій дає підстави для ствердження тези про те, що для України були властиві засади міжетнічної толерантності. У новітніх умовах ця теза підтверджується чисельними етносоціологічними дослідженнями[1, с. 67-69].

ВИСНОВКИ

Отже, аналіз тенденцій етнонаціональних процесів в Україні та світі, ситуації у міжетнічній взаємодії й деяких аспектів державної етнополітики дають підстави для висновку, що в Україні формуються передумови для втілення концепції багатоетнічного, багатокультурного розвитку. Є можливості подолання як крайньо правих національно-патріотичних тенденцій (етнічної гомогенізації, етнічної нетерпимості), так і тенденції до штучної інтенсифікації етнічного фактора з боку лідерів етнічних рухів, певної відокремленості, а почасти й сепаратизму, як також випадків протиставлення інтересів етнічних спільнот. Важливим чинником, а на мій погляд вирішальним, в утвердженні тенденцій багатокультурного розвитку українського суспільства, є державна етнополітика, яка пропонує правові засади регулювання усіх аспектів етнонаціональних процесів. Основними напрямками її вдосконалення на даному етапі і на найближче майбутнє мають стати: 1) внесення змін до існуючого законодавства у сфері міжетнічних відносин, які враховували б міжнародний досвід, рекомендації міждержавних європейських інституцій (скажімо, Рада Європи, Європейський Союз, Організація Безпеки і Співробітництва у Європі), консультативних, дорадчих органів при цих інституціях (наприклад, Федеральний союз європейських національностей), міжнародних форумів тощо. Усе це у висліді сприяло б адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів у цій сфері суспільного життя; 2) формування матеріально-фінансової бази вдоволення передовсім етнокультурних потреб різних компонентів етнонаціональної структури суспільства; 3) децентралізація управлінської влади з одночасним впорядкуванням системи розширення можливостей участі представників етнічних спільнот у прийнятті рішень на різних рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі? / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень / І.Ф. Курас (ред.). — К., 2002. — 295с.

2. Етнополітологія в Україні: здобутки, проблеми, перспективи: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 27-28 вересня 2003 р. / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ; Асоціація національно- культурних об'єднань України / О.М. Майборода (відп.ред.) — К. : Світогляд, 2004. — 257с.

3. Картунов О. Вступ до етнополітології: Науково- навч. посібник / Інститут економіки, управління та господарського права. — К., 1999. — 300с.

4. Курас І. Етнополітологія: Перші кроки становлення / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. — К. : Генеза, 2004. — 734с.

5. Політологічні та соціологічні студії: зб. наук. пр. / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Кафедра політології. Буковинський політологічний центр / А.М. Круглашов (наук.ред.). — Чернівці : Рута, 2005 -. Т. 3 : Етнополітика й етнополітологія країн Центральної та східної Європи. — 432с.